

Вересень-жовтень 2024. Постаті

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
старший науковий
співробітник ДНПБ України
ім. В.О. Сухомлинського,
доктор педагогічних наук

**70 років від дня народження
Володимира Панченка (1954-
2019), літературознавця, письменника, педагога, громадського та політичного діяча**

Народився 2 вересня 1954 у с. Демидівка Любашівського району Одеської області. Навчався на філологічному факультеті, потім в аспірантурі Одеського університету. 1979 захистив кандидатську дисертацію «Проблема характеру в її зв'язку зі стильовими тенденціями в сучасній українській прозі», працював доцентом кафедри радянської літератури і літератури народів СРСР Одеського університету.

В 1984–2001 – у Кіровограді (нині Кропивницький): доцент, завідувач кафедри зарубіжної літератури та компаративістики Кіровоградського педагогічного інституту (нині Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка). 1998 захистив докторську дисертацію «Творчість В. Винниченка 1902–1920 рр. у генетичних і типологічних

зв'язках з європейськими літературами».

У 2001–14 – професор кафедри філології, у 2002–07 – віце-президент Києво-Могилянської академії.

Народний депутат України (1990–94). У 1992 привіз із Мужена (Франція) кабінет Володимира Винниченка, який відтоді зберігається у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї. Автор сценаріїв документальних стрічок про Володимира Винниченка, багатьох монографій та посібників: «Юрій Яновський» (1988), «Магічний кристал: сторінки історії українського письменства» (1995), «Володимир Винниченко: парадокси життя і творчості» (2004), «Неубієнна література» (2007), «Кільця на дереві» (2016) та ін.

Започаткував авторську серію посібників для вчителів «Урок літератури». Один із авторів підручника української літератури для 11 класу (1998). У 2007 став засновником та шеф-редактором українського вебпроталу «ЛітАкцент». У 2018–19 видав книги «Повість про Миколу Зерова», «Літературний ландшафт України. ХХ століття», «Сонячний годинник. Книга палігрима», які стали своєрідним підсумком його наукового і життєвого шляху.

Помер 14 жовтня 2019, похований у с. Олексіївка Кропивницького району на Кіровоградщині.

130 років від дня народження Івана Капустянського (1894-1937), літературознавця, журналіста, педагога

Народився 18 вересня 1894 в с. Рокити Кременчуцького району Полтавської області. Навчався в Лубенській і Полтавській (1909–12) духовних семінариях, Ніжинському історико-філологічному інституті (1912–16). У серпні 1916 мобілізований до армії і направлений до Київського військового училища, а звідти в званні прапорщика – на Південно-Західний фронт. Після демобілізації у 1918 закінчив лекторські курси при Міністерстві народної освіти, став професорським стипендіатом при Київському університеті.

У квітні 1919 переїхав до Прилуки, викладав історію української літератури в місцевому народному університеті, очолював повітовий комітет охорони пам'яток мистецтва та старовини. Засновник та перший завідувач Прилуцького краєзнавчого музею, ініціатор створення музею у колишньому маєтку Галаганів у Сокиринцях, водночас – викладач української мови та літератури у Прилуцькій гімназії.

Від 1923 – у Харкові: аспірант секції української мови науково-дослідної кафедри ім. О. Потебні при Харківському інституті народної освіти (від 1925), водночас – викладач на робітничому факультеті при Харківському технологічному інституті (1923–24, 1933), читав курс лекцій з української літератури. Автор статей у журналах «Шлях освіти», «Знання», «Плужанин» та ін. Завідувач редакційно-бібліографічного відділу Української книжкової палати (1927). Член літературної організації «Плуг».

Основні праці: «Учительство в українській літературі» (1925), «Валеріян Поліщук: Спроба характеристики творчості з портретом, автографом і автобіографією поета та бібліографічним покажчиком» (1925), «Плужанська творчість» (1926), «Лекції з історії української літератури» (1929).

Заарештований у 1935 за

звинуваченням в участі в контрреволюційній терористичній організації та засуджений до п'яти років ув'язнення. Помер 24 листопада 1937 у виправно-трудоному таборі й похований поблизу м. Чиб'ю Республіки Комі, РФ. Реабілітований 1989.

140 років від дня народження Якіма Яреми (1884-1964), психолога, педагога, філософа, літературознавця, мовознавця

Народився 23 вересня 1884 у с. Арламівська Воля Яворівського району Львівської області. Закінчив гімназію у Перемишлі (1903). Навчався на філософському факультеті Львівського та Грацького університетів (1903–08). 1908 склав державний екзамен на вчителя. В 1909–10 – викладач гімназії у Самборі, у 1911–14 – в українській гімназії в Тернополі, де у грудні 1911 – співорганізатор приїзду Івана Франка. Під час Першої світової війни мобілізований в австрійську армію, де потрапив у російський полон (1915) і майже два роки перебував у саратовському таборі для військовополонених. У листопаді 1917 повернувся до Києва, де в грудні 1917 – учасник ліквідації більшовицького заколоту.

З 1918 – у Чехії: здобув у Карловому університеті ступінь доктора філософії за працю «Чеський романтизм і відродження української літератури в Галичині» (1922), у 1923–30 викладав педагогічну психологію, вступ до філософії, експериментальну педагогіку та рефлексологію в Українському

високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у Празі (з 1925 – завідувач кафедри педагогічної психології); директор української гімназії в м. Ржевиця (1925–28).

З 1930 – у Тернополі: вчитель гімназії товариства «Рідна школа», засновник Українського музею товариства «Рідна школа» (1932), який діяв у будинку товариства «Просвіта» (проіснував до 1939, коли його збірку долучили до новоствореного Тернопільського історико-краєзнавчого музею).

Автор праць психолого-педагогічної тематики: «Психографія в школі» (1925), «Педагогічна психологія» (1928), «Проблема несвідомих психічних процесів», (1928) «Психологія та професійний вибір» (1928), «Причинок до характеристики процесів уваги» (1929) та ін. Педагогічній психології відводив роль допоміжної науки у вихованні й навчанні. Завдання вчителя вбачав у вивченні природних задатків учня на основі досягнень індивідуальної та диференційованої психології, психотехніки і психографії. Підтримував ідею психологічного діагностування на підставах наукової психології. Критикував звуження мети освіти до легітимізації знання, а школи – до «фабрики атестатів». Метою навчання визначав задоволення потягу до знання, метою виховання – формування загальнолюдських цінностей як надбання національних культур.

Вивчав психологічні аспекти творчості Т. Шевченка (праці «Уява Шевченка», 1914; «Шевченко, людство й Україна», 1921; «Дитячі переживання і творчість Шевченка зі становища психоаналізу», 1932; «Образ дитини в творчості Шевченка», 1960).

Від 1940 – у Львові, де викладав в університеті, працював в Інституті літератури АН УРСР. Під час нацистської окупації викладав у Політехнічному інституті, працював над великим українсько-німецьким словником. У 1950-62 – завідувач кафедри іноземних

мов Львівського зооветеринарного інституту. Дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка (з 1940).

Помер 15 грудня 1964 у Львові.

160 років від дня народження Сергія Шелухіна (1864-1938), державного і громадського діяча, педагога, публіциста

Народився 6 жовтня 1864 у с. Деньги Золотоніського району Черкаської області. Закінчивши Лубенську класичну гімназію, вступив до Київського університету на математичний факультет, згодом навчався на юридичному факультеті. Громадську діяльність розпочав у студентські роки у Києві. Проживаючи в Одесі, входив до Одеської Громади. Упродовж 1890–99 працював на різних посадах у судових установах Єлисаветграда, Кам'янця-Подільського, Кишинєва. З 1902 – член Одеського окружного суду. Викладав у класичних гімназіях теорію права, державне право, російське цивільне право. Цікавився українською філологією. Публікувався на сторінках часописів «Зоря», «Правда», «Літературно-науковий вісник», «Українська хата», «Світло» та ін.

У 1911 в педагогічному журналі «Світло» опублікована праця С. Шелухіна «Значення рідної мови для народності і творчості», яку згодом було випущено окремою брошурую. В статті «Школа за 2000 років до наших часів» («Світло», 1911) виклав історичні факти розвитку шкільної освіти в Європі від часів Давньої Греції до початку ХХ ст. й зокрема акцентував:

«...школа по своїй природі й ріжносторонності та височині своїх завдань повинна бути вільною, як і сам народ, якому вона слугує, і стояти поза всякою політикою та узькими партійними вимогами. Ось через що, коли які політики, партії чи уряди роблять школу своїм знаряддям для своїх власних цілей, то школа от того занепадає, бо це противно її природі».

Член Української Центральної Ради. Із січня 1918 – суддя Генерального суду УНР, із 31 січня 1918 – міністр судових справ УНР. 23 травня – 7 жовтня 1918 – голова української делегації на мирних переговорах між Українською Державою та РСФРР. Із 8 липня 1918 – сенатор Державного сенату Української Держави. За Директорії УНР – міністр юстиції в уряді В. Чехівського, 1919 – член української делегації на Паризькій мирній конференції. 1921–38 – професор кримінального права, 1928–35 – декан факультету права і суспільних наук, 1926–28 і 1935–38 – проректор Українського вільного університету в Празі. 1924–25 – професор Українського високого педагогічного інституту. Один із засновників Українського правничого товариства в Празі.

Помер 25 грудня 1938, похований у Празі.

140 років від дня народження Дмитра Николишина (1884-1950), педагога, письменника, видавця

Народився 28 жовтня 1884 в с. Іванків Борщівського району Тернопільської області. Закінчив Коломийську гімназію (1906). Навчався в

Чернівецькому університеті у Степана Смалья-Стоцького. Після закінчення університету (1910) розпочав педагогічну діяльність, яка тривала з певними перервами до 1950. Спочатку вчителював у Вижницькій гімназії на Буковині, потім у гімназії в Коломиї, у приватній гімназії товариства «Рідна школа». В 1944–46 перебував у Німеччині. В 1946–50 викладав англійську та німецьку мови у Львівському медичному і Дрогобицькому учительському інститутах. Був активним членом «Просвіти» і Наукового товариства імені Т. Шевченка.

У 1914 заснував у Коломиї власне видавництво «Загальна книгозбірня», у якому до 1941 видав 36 книжок: 14 власних, сім – Уляни Кравченко, решта – інших авторів, зокрема підручник «Загальні основи музики» Станіслава Людкевича (1921), а також твори Петра Франка, Юрія Шкрумеляка та ін.

У 1903 дебютував як поет у газеті «Буковина». Автор збірок поезій «Хвилини» (1919), «Світання й сутінки» (1936), драматичних творів «Розладде» (1911), «Маєві акорди» (1919), комедії «Артисти» (1924) та ін. Досліджував світогляд Т. Шевченка і видав книги «Погляди Шевченка на Козаччину» (Коломия, 1914), «Історичні поеми Шевченка» (Коломия, 1 вид., 1914, 2-е – 1921). Автор доповідей на шевченківських святкуваннях: «Пророк і ми» (Коломия, 1929), «Між поетом і царем» (1932), «За поетову ідею» (1934). Докладно проаналізував творчість Андрія Чайковського у книжці «Ювілейний реферат» (Коломия, 1929). В рукописі залишилася книга «Марія Заньковецька. Життєписна повість». Д. Николишину належать переклади українською мовою творів Саллюстія, Овідія, Цицерона, Гете та Мольєра.

10 грудня 1950 заарештований за звинуваченнями в «українському буржуазному націоналізмі». Помер 14 грудня 1950 в застінках тюрми на Лонцького у Львові.